

46
Sup
NG A MAHI

A. TE

HUI O TE HAHU MAORI

O TE TAKIWA O

TURANGA

I TE PIHOPATANGA O WAIAPU.

I HUIHUI KI TE HATEPE, WAIAPU.

APERIRA 12, 13, 1871.

AKARANA.

I TAIA TENEI KI TE PEREHI O TE KURA O TIPENE E

HENRY HILL.

1871.

NGA TANGATA O TE HUI TUATAHI O TE HAHI MAORI O TE TAKIWA O TURANGA

I TE PIHOPATANGA O WAIAPU ;

Te Pihopa o Waiapu, Upoko.*

Minita.

Ven. W. L. Williams Atirikona o Waiapu.

Rev. Raniera Kawhia,

“ Mohi Turēi,

“ Hare Tawha,

“ Matiaha Pahewa,

“ Wiremu K. Paraire.

Mangai Reimana.

† Ihaia Ingoakore,	——Te Kawakawa.
Rutene Haokai,	} ——Rangitukia.
.....	
Ihaia Muhu,	} ——Tuparoa.
Wikiriwhi Te Piri,	
Hirini Ahunuku,	——Tokomaru.
Apirana Parekata,	——Uawa.
Kerehona Piwaka,	——Whangara.
† Eparaima Te Kura,	} ——Turanga.
† Mita Hamiora Puku,	

* Kahore te Pihopa i tae ki te Hui, heoi ka noho ko te Atirikona o Waiapu hei Upoko mo tenei huihuinga.

† Kihai enei i tae.

HE TIKANGA NA TE HUI O TE HAHĪ . MAORI O TURANGA.

HE TIKANGA.

Ingoa.

MO NGĀ MAHI A NGĀ PARIHA.

Kua takoto nei he tikanga i roto i te Ture IV. a te Hinota Nui, kia rua ngā Watena mo ia Pariha, mo ia Pariha : ma te Minita tetahi e whiriwhiri, ma ngā tangata o te Pariha tetahi, i ia tau, i ia tau, i roto i ngā tangata o te Pariha e pa ana ki te Hapa a te Ariki ;

Kua takoto ano tetahi tikanga i roto i taua Ture kia whai Komiti ngā Pariha katoa ; ngā tangata o te Komiti, ko ngā Watena tokorua, ko etahi hoki o ngā tangata Kai-Hapa o te Pariha, he mea whiriwhiri hei tangata Noho-Komiti, i ia tau, i ia tau, e ngā tangata o te Pariha :

Kua oti hoki te tuku mai hei mahi ma tenei Hui o te Hahi Maori te whakatakoto tikanga mo te whiriwhiri i ngā Watena, i ngā Tangata Noho-Komiti mo ia Pariha, mo ia Pariha, te whakaatu hoki i te mahi ma ngā Watena, ma ngā Komiti :

Me whakatakoto e tenei Hui enei tikanga e takoto atu nei ara ;

1. Ko te whiriwhiringa i te Watena, me ngā Tangata Noho-Komiti, kia takoto i roto i te Marama i a Tihema, i ia tau, i ia tau. Ko te ra, ma te Minita e karanga. Ki te kore e oti te whiriwhiri a tetahi Pariha i te Watena, i ngā Noho-Komiti, i roto i ngā ra o Tihema, kia hohoro ano te whiriwhiri i muri iho i aua ra. Ko te tutukitanga o te wa e whakaturia ai aua tangata nei hei Watena, hei Noho-Komiti, ko te 31 o ngā ra o Tihema.

2. Ko te taima me te wahi e huihui ai ngā tangata o te Pariha ki te whiriwhiri i te Watena, i ngā Tangata Noho-Komiti, me panui ki roto ki te Whare-Karakia i te Ratapu i mua tonu ake o te ra e karangatia ana hei huihuinga.

3. Ngā tangata mana e whiriwhiri te Watena me ngā Tangata Noho-Komiti, ko ngā tane katoa o te Pariha, kua tae nei o ratou tau ki te 21, kua oti ano hoki te tuhituhi e tenei, e tenei, tana whakaatu mona, ara, he tangata ia no te Hahi o Ingarani.

Me whakaatu
e te Minita
tana Watena i
whiriwhiri ai.

4. Kia taea te haora o te huihuinga me whakaatu e te Minita, i te wahi ano i panuitia hei huihuinga, te ingoa o te tangata kua oti i a ia te whiriwhiri hei Watena.

Nga mahi ma
nga Watena.

5. Ko nga mahi enei ma nga Watena;

(a.) He kohikohi i te Ohaohatanga, he whakaatu i roto i tetahi pukapuka, i te mutunga o te karakia, e ratou tahi ko te Minita, i te maha o nga moni i kohikohia; he hoatu hoki i nga moni, i kohikohia mo tetahi mea, kia kawea ki nga mahi i kohikohia ai.

(e.) He riri i te tangata ina tutu i roto i te Whare-Karakia, i te marae ranei, i te takiwa o te Karakia.

(i.) He whakaputa i te whakaaro ki te Whare-Karakia, ki nga mea o roto, ki nga mea katoa hoki e tangotangohia ana i roto i te Karakia.

(o.) He hoko i te Taro i te Waina mo te Hapa a te Ariki ki etahi o nga moni a te Pariha.

(u.) He whakaatu ki te Komiti i nga pakaru katoa o te Whare-Karakia, o te Whare-Kura, o te Whare-Minita, kia hangaa ai.

Nga mahi ma
te Komiti.

6. Ko nga mahi enei ma te Komiti;

(a.) He whakaaro i nga tikanga, i nga mahi e tupu ai te pai o te Hahi i roto i te Pariha, kia mahia e nga tangata o te Pariha.

(e.) He whakaaro ki te oranga mo te Minita kia mahia mai e nga tangata o te Pariha.

(i.) He whakaputa i te whakaaro mo te Whare-Karakia me o reira mea katoa, mo te Whare-Kura me nga mea o roto, mo te Whare-Minita hoki, kia hangaa wawetia nga wahi e whakapakaru ana.

(o.) He hoko, ki nga moni a te Pariha, i nga mea katoa mo roto i te Whare-Karakia, e ahua pai ai te meatanga o te Karakia.

(u.) He whakaatu ki te Hui o te Hahi Maori i ia tau, i ia tau, i te maha o nga moni, o nga aha ranei, i kohikohia e te Pariha i roto i te tau, me te whakaputanga atu o aua mea.

Kia 4 huihui-
nga o te Komiti
i roto i te tau.

7. Kia wha nga huihuinga tuturu o te Komiti mo ta ratou mahi i roto i te tau, hei roto i enei Marama, ara, i a Hanuere, i a Aperira, i a Hune, i a Oketopa. Ko te ra ma te ma Minita e karanga.

Ma te nuinga
e tika ai te
mahi.

8. Kaua tetahi mea e mahia e te Komiti o tetahi Pariha ki te kahore e tae mai ki te huihuinga te nuinga o nga tangata o te Komiti. E kore ano hoki e tu te Komiti ki te kahore i reira te Minita, tetahi ranei o nga Watena..

9. Hei te Komiti anake te tikanga mo nga moni katoa Kei te Komiti i kohikohia i runga i te kupu a te Komiti; kua hoki etahi te tikanga mo o aua moni e hoatu mo te aha ranei, ki te kahore i whaka- nga moni. aetia i roto i te huihuinga o te Komiti.

10. Me tuhituhi nga mahinga a te Komiti, ki roto ki Kia tuhituhia tetahi pukapuka. Ko te tuhituhinga o tetahi huihuinga me nga mahinga a korero i te huihuinga o muri iho ka whakapumau ai. te Komiti.

11. He kaainga e huihui nei nga tangata ki reira ki Nga kaainga e te Karakia i nga Ratapu, kua oti hoki he Whare-Karakia whakaturia ai pai te hanga ki reira, kia whai Komiti ano a reira, kia toko- he Watena he rua ano nga Watena, ahakoa kahore i tuturu te noho o te Komiti. Minita ki reira.

I whakatakotoria e te Hui i te 13 o Aperira i te tau 1871.

W. L. WILLIAMS,

Upoko.

—o—

HE KI I WHAKAPUAKINA E TE HUI O TE HAHU MAORI O TURANGA.

—

I. MO NGĀ KURA TAMARIKI KIA WHAKATURIA.

He kupu akiaki tenei na tenei Hui ki nga tangata o nga Pariha katoa o tenei Takiwa, kia whakaaroa he tikanga e tu ai he Kura mo nga tamariki o ia kaainga, o ia kaainga, kia whakatupuria paitia ai nga tamariki i runga i nga tikanga ataahua.

II. MO TE ORANGA MO NGĀ MINITA, MO NGĀ KAI- WHAKAAKO KURA.

1. Kia whakaputaia ano he whakaaro e nga tangata o tenei Pariha, o tenei Pariha, ki te mahi oranga mo te Minita, mo te Kai-whakaako Kura.

2. Tenei he tikanga pai e mama ai tenei mea;—tetahi, he mahi i tetahi maara kaanga ranei, aha ranei, ki ia wahi, ki ia wahi, kia motuhake rawa mo tenei Tahua; tetahi, he kohikohi i runga i tenei tangata, i tenei tangata, i te ngahuru, i te wa e hua ana te kai.

III. MO TE KAWĒ I TE RONGO-PAI.

Kia takoto he kohikohi ki nga Pariha katoa o tenei Takiwa i ia tau, i ia tau, mo te kawē i te Rongo-pai ki nga iwi e kuware ana ki taua mea.

—o—

HE TIKANGA MO TE MAHI A TE HUI O TE HAHU
MAORI O TURANGA.

1. Me penei te mahi a te Hui i nga ra katoa ;
 (a.) Ka mutu te inoi te whakahua e te Upoko, me whakapumau nga tuhituhi o to mua ake huihuinga.
 (e.) Me panui nga korero a nga Komiti.
 (i.) Me hurihuri nga whakaari kua oti te whakapuaki hei mea mo ia rangi.
 (o.) Hei nga wa watea ka whakapuaki ai i nga whakaari mo etahi rangi.
2. Ka tu te tangata ki te korero, kia ahu atu tana korero ki te Upoko.
3. Ki te mahue i tetahi tangata te ara o te korero, kaua etahi e pokanoa ki te aruaru, engari, me ki atu ki te Upoko.
4. I te mea e hurihurihia ana tetahi mea i whakaaria, kaua tetahi tangata e tuarua ki te korero, heoi ano, ko te kai-whakaari anake, ina mutu nga korero a te tokomaha. I te mea ia e Komiti ana te Hui katoa, e pai ana kia maha nga tunga ake o te tangata ki te korero.
5. Kaua e whakaaria e te tangata tetahi mea kihai nei i matua whakapuakina ki te Hui, tuhituhi rawa, panui rawa, i tetahi rangi i mua ake.
6. Ka oti tetahi mea te hurihuri e te Hui, mahue rawa, kaua e whakaaria ano i roto i nga ra o taua whakaminenga o te Hui.
7. Ki te kahore he tangata hei tautoko i te whakaari a tetahi, e kore taua whakaari e waiho hei take korero ma te Hui.
8. Ka whakatakotoria he tikanga pumau mo tetahi mea e te Hui, me penei anake ;
 (a.) Me whakaae e te Hui kia panuitia.
 (e.) Me Komiti takitahi nga kupu e te Hui katoa.
 (i.) Hei tetahi rangi atu ka ata whakatakoto ai hei tikanga pumau.

TAPIRI.

HE INOI MO TE HUI O TE HAHİ MAORI.

E te Atua kaha rawa, kua oti nei te whakakotahi e koe Tau hunga whiriwhiri katoa hei tinana mo Tau Tama, mo to matou Ariki, mo Ihu Karaiti; ki te huihui hoki o tangata ki tetahi wahi i runga i tona ingoa, kei reira ano koe: Kia anga mai to whakaaro atawhai ki tenei wahi o To Hahi, manaakitia mai hoki matou, te Pihopa me nga Minita me nga Mangai o te iwi kua mine mai nei ki te rapu tikanga. Kia riro mai i a matou nga taonga maha a Tou Wairua Tapu, ara, te mahara, te mohio, te kaha, te aroha, me te ata whakaaro; kia whai tonu ai matou i roto i a matou mahi katoa ko koe kia whakakororiatia, ko te pai o To iwi kia kake, ko Tou rangatiratanga kia whakanuia. Kei meatia tetahi mea e matou i runga i te tikanga tohetohē, i te whakapehapeha, i te matakū ranei i te tangata; kei he hoki a matou mahi i te whakaaro poka noa ake, i te hianga ranei o te tangata: engari kia ata whakatakotoria nga tikanga katoa e tupu pai ai To Hahi i roto i a matou; kia mahia ai e matou katoa nga mahi pai kua rite mai nei i a Koe hei mahinga ma matou; kia whakakotahitia ai matou katoa i roto i te whakapono, i te aroha; kia rite tahi ai hoki o matou whakaaro me o matou mangai te whakakororia i a Koe; ko Ihu Karaiti hoki to matou Ariki. *Amine.*

—0—

KO TE KORERO TENEI A TE UPOKO I TE HUIHUIŪGA I TE 12 O ŪGA RA O APERIRA.

Ka tika kia whakawhetai atu tatou ki te Atua no te mea he aroha nona ki a tatou i taea ai e tatou te huihui mai inaianei ki te rapu i etahi tikanga e tupu pai ai te mahi a te Hahi i tenei Takiwa. Kei te mahi ano tenei mahi, a te riri, otira kahore he raru nui kia puta i tenei wa hei whakakahore mo te mahi a te Hui o te Hahi Maori. Tenei ake pea ka pai te Atua kia mutu katoa enei raruraru, kia ata tau ai te noho o te tangata ki raro, kia ata mahia ai hoki nga mahi o te taha ki te Hahi. Kotahi ia te mea i aroaroa ai tenei huihuiŵga o tatou, ko te ngaronga i roto i a tatou o to tatou matua o te Pihopa. Kua kaumatuatia rawatia nei ia, kua kahakore hoki ki te haereere ki nga whenua tawhiti; na reira ia i ki mai ai ko au hei whakakapi mona ki nga mahi a tenei Hui.

Ka ngahau te mahi a te Hahi Maori inaianei, ina hoki kua maranga he Hui mo te Hahi Maori ki Heretaunga i a Mache nei; tena ano hoki te pukapuka o nga ki i whakapuakina e taua Hui, i mauria mai nei e au hei tirohanga ma tatou. Tenei ano hoki etahi mea o roto o tenei Takiwa, no muri mai i to tatou huihuinga ki Turanganui: tetahi, ko te Whare-Karakia ka maranga ki Uawa, kua karakiatia hoki a roto i a Hanuere nei: tetahi, he kohikohi mo te Whangai-Minita kua puta i Turanga, i Uawa hoki. Puta ana i Turanga e rima pauna: puta ana i Uawa e toru tekau ma tahi pauna e waru hereni. Kua kiia i mua ake nei te whakapono o te Hahi Maori kua mate, haunga rawa atu; kahore, na enei mea i kitea ai kei te nga ano te manawa, kei te hoki mai ano tona koiwi.

- I a Pepuere ka hori ake nei ka tu te Hinota Nui ki Otakou. He maha nga mea i korerotia i roto i tau Hinota. Tetahi o nga mea i whakatakotoria i reira, he tikanga mo nga tangata e tika ana kia uru ki roto ki te whiriwhiringa i nga Mangai mo nga Reimana o ia wahi o ia wahi kia tuhituhia ki roto ki tetahi pukapuka kia marama ai taua mahi. I puta ano te kupu aroha o taua Hinota ki te Hahi Maori; he nui hoki te mihi mai ki tenei mahi e mahi nei tatou kua whakahoutia ano i te mea kahore ano kia mutu nga raruraru o tenei whenua.

I to tatou huihuinga ki Turanganui i a Oketopa kua pahure ake nei, kua takoto he tikanga i reira mo te tokomaha o nga tangata e mana ai te mahi a tenei Hui, kia tokowha nga Minita, kia tokowhitu nga Mangai Reimana. Tirohia ana i reira tera pea e he te mahi a te Hui i te ruarua o nga tangata; heoi kua whakaputaia ketia inaianei tenei tikanga, tera ano hoki e mana te mahi a te Hui ahakoa ka tokotoru tonu nga Minita, ka tokeono tonu hoki nga Mangai Reimana i tae mai ki te Hui.

Tena nga korero o to tatou huihuinga ki Turanganui, i perehitia nei, ka tae ki a koutou hei tirotirohanga ma te tangata o ia wahi o ia wahi kia marama ai nga mea hei mahinga. I whakapuakina e tatou he ki i reira kia whakaturia he Watena, he tangata Noho-komiti hoki mo ia Pariha, mo ia Pariha. Kua tu ano hoki he tangata penei mo Uawa, mo Whangara hoki, puta noa ki Turanganui. Ko era atu wahi o tenei Takiwa, kahore i rangona e au kei te whakatu Watena, Komiti hoki mo ratou. Ko te tikanga pai ano ia tenei kia whakaturia he tangata pena ki nga Pariha katoa kia ata mahia ai etahi o nga mahi a te Hahi. He tauhou pea no te tangata ki enei mea i roa ai ki te whakarite i te ki a te Hui. Taihoa pea, kia marama i etahi wahi te mahi, katahi ka mauria e te katoa hei tikanga ma ratou. Te mahi hoki ma aua tangata, i kiia ai kia whakaturia, he whaka-

haere i etahi o nga mahi a te Hahi ; he akiaki i nga tangata o te Pariha ki te whakaora i nga pakaru o te Whare-karakia, o te Whare-Minita ; he akiaki ano i te kura mo nga tamariki kia whakaturia ; he tiaki i nga moni a te Pariha, ara i nga mea e kohikohia ana i te wa e takoto ai te Hapa tapu a te Ariki, i etahi atu wa hoki ; he whakaputa ano i aua moni ki runga ki nga mahi a te Hahi e kitea ana e ratou hei mahinga ma te tokomaha. E kore hoki e tika kia takoto ngaro aua moni ki te tangata kotahi, engari kia tokomaha ano nga tangata hei tiro tiro i aua mea.

I puta ano tetahi ki a to tatou Hui mo te Rongo-pai kia kawea ki nga Tauwi, ara mo te moni kia kohikohia ki ia wahi ki ia wahi mo tenei mahi ; tetahi mo te oranga mo nga Minita, mo nga kai-whakaako kura kia mahia mai e nga tangata o te Pariha ; tetahi mo te kura mo nga tamariki kia whakaturia ki ia wahi, ki ia wahi. Ko enei mea katoa, kahore ano kia ata rite ki tetahi wahi. He mate nui rawa no nga wahi katoa te korenga o te kura tamariki. Hei he nui hoki tenei mo tatou mo ake tonu atu, ki te kore e whakaputaia e tatou te uaua ki tenei mea kia mahia. Ma konei hoki ka kore rawa ai he tangata mo te Hahi i enei tau e takoto ake nei.

Tena te pukapuka whakaatu i nga hua o nga Tahua Whangai-Minita, o te timatanga tonutanga, a tae rawa mai ki tenei tau, hei tirohanga ma te Hui.

Te mahi ma tenei Hui inaianei he tiro tiro i nga ki i whakapuakina i tera huihuinga ki Turanganui, he whakatakoto hoki i tetahi tikanga pumau mo nga mahi a nga Pariha, kia ata mahia ai ; he whai ano hoki ki nga tikanga e ata tupu ai nga mahi katoa o te Hahi, e noho pai ai nga tangata. He mahi uaua ano ta tatou e mahi nei, he kahakore ano hoki tatou nga kai mahi ; otira ahakoa ngoikore tatou, ahakoa tawai mai te tangata hianga, tera ano e tutuki ki tona tutukitanga, e waiho tonu hoki hei mahi, no te mea he Tuara to tatou e noho mai nei i te Rangi, kua ki hoki Ia, e kore e taea tana Hahi te turaki e nga kuwaha o te Reinga.

HE WHAKAATU I NGĀ MONI I KOHIKOHIA MO TE TAHUA WHANGAI MINITA O IA PARIHA, O
IA PARIHA, TAE RAWA MAI KI TE TAU 1870.

Pariha.	Hui katoa									
	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1870.		
Te Kawakawa	— — —	— — —	17 16 0	27 7 0	— — —	— — —	— — —	204 3 0		
Rangitukia	— — —	13 1 6	31 1 0	34 10 0	22 8 0	5 10 0	94 0 0	200 10 6		
Te Horo	— — —	3 8 8	61 9 0	4 14 0	57 10 0	— — —	— — —	127 1 8		
Tuparoa	19 7 0	21 17 6	34 9 0	25 11 0	98 17 11	— — —	— — —	200 2 5		
Whareponga	19 1 6	31 3 6	65 1 0	42 15 0	2 2 0	— — —	40 7 0	200 10 0		
Tokomaru	— — —	— — —	4 5 0	4 4 0	175 13 3	16 0 0	— — —	200 2 3		
Uawa	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	1 0 0	16 2 0	17 2 0		
Maraetaha	— — —	— — —	— — —	— — —	5 15 3	— — —	107 4 11	113 0 2		
Nukutaurua	— — —	— — —	— — —	— — —	— — —	43 0 0	157 0 0	200 0 0		
Wairoa	— — —	— — —	20 4 8	51 4 6	37 10 8	100 0 0	— — —	208 19 10		
Orete &c.	— — —	— — —	6 19 6	— — —	— — —	— — —	— — —	6 19 6		
Hui katoa	38 8 6	69 11 2	400 5 2	190 5 6	399 17 1	165 10 0	414 13 11	1678 11 4		

NGA HUA O NGA TAHUA WHANGAI MINITA

RIRO MAI.

RIRO ATU.

1862.	No nga Tahua a nga Pariha	60	0	10	1860.	I nga Minita	20	0	0
1863.	No nga Tahua a nga Pariha	55	0	0	1861.	I nga Minita	50	0	0
"	No te Tahua apiti a te Komiti	80	10	0	1862.	I nga Minita	65	0	0
1864.	No nga Tahua a nga Pariha	55	0	0	1863.	I nga Minita	65	0	0
"	No te Tahua apiti	75	0	0	1864.	I nga Minita	90	0	0
1865.	No nga Tahua a nga Pariha	91	9	10	"	Utu kaupuke ki Akarana	37	0	0
"	No te Tahua apiti	66	17	6	"	Kakahu karakia, me etahi atu mea	13	0	0
1866.	No nga Tahua a nga Pariha	55	0	0	1865.	I nga Minita	125	0	0
"	No te Tahua apiti	64	6	3	"	I nga kai-kohikohi	4	16	4
1867.	No nga Tahua a nga Pariha	55	0	0	"	Utu kaupuke	12	0	0
"	No te Tahua apiti	64	0	0	1866.	I nga Minita	142	16	10
1868.	No nga Tahua a nga Pariha	107	8	5	"	I nga kai-kohikohi	3	5	4
"	No te Tahua apiti	33	2	6	1867.	I nga Minita	125	0	0
1869.	No nga Tahua a nga Pariha	140	2	11	"	I nga kai-kohikohi	6	1	0
"	No te Tahua apiti	73	5	0	1868.	I nga Minita	100	0	0
1870.	No nga Tahua a nga Pariha	72	18	8	"	I nga kai-kohikohi	3	18	6
"	No te Tahua apiti.	40	8	0	1869.	I nga Minita	112	0	0
					"	I nga kai-kohikohi	4	6	11
					1870.	I nga Minita	120	0	0
					"	I nga kai-kohikohi	1	19	9
					"	Toenga.	88	5	3

1189 9 11

1189 9 11

